

Roma İmparatorluğu'ndaki Arena Oyunlarında ve Amfi Tiyatro Alanlarında Ölüm

Deaths in Arena Games and Amphitheater Spaces in the Roman Empire

Erol Doğan^{1*}, Osman İmamoğlu²

***Correspondence:**

Erol Doğan

erol.dogan@omu.edu.tr

Ondokuz Mayıs University, Yasar
Dogu Faculty Of Sports Sciences.

¹ Ondokuz Mayıs University, Yasar
Dogu Faculty Of Sports Sciences,
Samsun, Türkiye,
Orcid: 0000-0001-9986-0366
erol.dogan@omu.edu.tr

² Ondokuz Mayıs University, Yasar
Dogu Faculty Of Sports Sciences,
Samsun, Türkiye,
Orcid: 0000-0001-6671-6042
osman@omu.edu.tr

<https://doi.org/10.5281/>

Received / Gönderim: 24.12.2024

Accepted / Kabul: 10.02.2025

Published / Yayın: 28.02.2025

Volume 2, Issue 1, February, 2025

Abstract

The aim of this research is to examine the deaths in arena games and amphitheatres in the Roman Empire. In this study, which was planned as a qualitative research, the document analysis method was used. The object of investigation of the research consists of articles and papers published in national and international journals and presented at meetings in the fields of Roman history and arena games. Many arenas and amphitheatres were built throughout the history of the Roman Empire. In these places, administrators and rich people organized games and organizations almost every day in order to show their power, get people's support, honor their dead, punish criminals, and entertain their citizens and viewers. The three main events held in amphitheatres and arenas were prisoner executions, animal hunts and gladiator fights. Animals were brought for these performances from all over the known world. In these places, animals and people were made to fight to the death or hunted. Performances were the most important source of entertainment for the people and rulers and were given great importance throughout Roman history. Successful warriors were very popular among the people. People of the time considered giving up and begging for their lives as a great dishonor, and in these arenas, people continued to fight until the end, rather than risking death and losing their honor in the face of all the people watching them, and one or both of them lost their lives as a result. More than a million people and millions of animals have died throughout the history of these bloody demonstrations.

Keywords Amphitheatre, Arena, Death, Rome.

Öz

Bu araştırmanın amacı Roma İmparatorluğu'ndaki arena oyunlarında ve amfi tiyatro alanlarındaki ölümleri incelemektir. Nitel araştırma olarak planlanan bu çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın inceleme nesnesini, Roma tarihi ve arena oyunları alanlarına yönelik ulusal ve uluslararası dergilerde yayınlanmış ve toplantılarda sunulmuş makaleler ve bildiriler oluşturmaktadır. Roma İmparatorluğu tarihi boyunca birçok arena ve amfi tiyatro inşa edilmiştir. Bu mekanlarda ise yöneticiler ve zengin insanlar güç gösterisi yapmak, insanların desteğini almak, ölenlerini onurlandırmak, suçluları cezalandırmak, vatandaşlarını ve izleyenleri eğlendirmek amacıyla neredeyse her gün oyunlar ve organizasyonlar düzenlemişlerdir. Amfi tiyatrolar ve arenalarda düzenlenen üç ana etkinlik ise mahkûm infazları, hayvan avları ve gladyatör dövüşleriydi. Bilinen dünyanın her yerinden bu gösteriler için hayvanlar getirildi. Bu mekanlarda hayvanlar ve insanlar ölümüne dövüştürüldü veya avlandı. Gösteriler halk ve yöneticiler için en önemli eğlence kaynağıydı ve Roma tarihi boyunca bunlara çok önem verildi. Başarılı savaşçılar halk arasında oldukça popüler oluyordu. Dönemin insanları pes etmeyi ve canı için dilenmeyi büyük bir onursuzluk olarak görüyordu ve bu arenalarda insanlar ölümü göze alarak kendilerini izleyen bunca insanın karşısında onurunu kaybetmektense sonuna kadar mücadeleyi sürdürüyor, aralarından biri ya da ikisi de bunun sonucunda hayatını kaybediyordu. Bu kanlı gösterilerin tarihi boyunca bir milyondan fazla insan ve milyonlarca hayvan ölmüştür.

Anahtar Kelimeler Amfi Tiyatro, Arena, Ölüm, Roma.

Giriş

Amfiteyatrolar birçok amaca hizmet ediyordu. Günümüzün popüler oyunlarını sergileyen oyuncular için bir sahne olarak görülebilir. Klasikleri okuyan konuşmacılar için bir platform olabilir. Müzikaller bir öğleden sonra ilgi çekici olabiliyordu. Ancak öncelikle Romalıların hem insanların hem de hayvanların acımasızca katledilmesini görme arzusunu tatmin etmek için tasarlandı. Her ne kadar insanın insana karşı savaşları olsa da, Britanya'daki yarışmaların çoğu insanın vahşi bir hayvana karşı olmasını içeriyordu. Ancak daha büyük kasabalarda nihai gladyatör savaşlarının da yapıldığı yerler vardı (Romano,2024).

Amfiteyatroların inşası MÖ 80 yılından itibaren tüm imparatorluğa yayılmıştır. Yine daha mütevazı bağlamlarda gerçekleştirilen arena dövüşleri hem küçük kasabalarda hem de büyük şehirlerde gerçekleştirilmiştir. Arena oyunları Roma'nın boş zaman etkinliklerinin en heyecan verici parçası haline gelmişti. İmparatorluğun tüm varlığı boyunca 700 yıllık süreçte tüm halk bu şenlikleri son derece eğlenceli ve büyüleyici bir şekilde yaşadı. Augustus, Roma'daki oyunlar için yılda 66 güne izin verdi. Marc Aurel ise 135 güne ve dördüncü yüzyılda bu sayı 175 günün üzerine çıktı. Bu sayılara özel oyunların ve özel etkinliklerin de eklenmesi gerekmektedir (Oesterdiekhoff,2009). Gladyatör dövüşleri ve halka açık infazlar Antik Roma'da popüler bir eğlence biçimiydi. Zaman geçtikçe olaylar daha da abartılı hale geldi ve çok sayıda insan kanla dolu gösterilere katıldı (Taylor,2024). Antik Roma'nın gladyatör oyunları acımasız olmasına rağmen iyi organize edilmişti. Filozof Seneca, Roma erdemleriyle ilgili dersleri vurguladığı için oyunları övdü (Brinkhof,2021).

Yaklaşık iki bin yıl önce elli bin kişi, antik dünyada şimdiye kadar meydana gelen en büyüleyici ve şiddetli olaylardan birine katılmak için Roma'daki kolezyumu doldurdu. Gladyatör dövüşleri o dönemin fenomeniydi; şöhret, servet ve toplumsal incelemenin arka planında cesaret, dayanıklılık, yiğitlik ve şiddetin kutlanması vardı. Bugün, her yıl 6 milyondan fazla insan kolezyumu hayranlıkla izlemek için akın ediyor, ancak bu antik duvarların içinde olup bitenler uzun süredir hem bilimsel tartışmalara hem de genel ilgiye konu oluyor. Ölümcül kavgalar hem fakir hem de zengin kitleler için bir tür popüler eğlenceydi. Antik Romalıların gladyatöre karşı hastalıklı bir hayranlığı vardı ve gladyatör bugüne kadar akademide ve popüler kültürde ilgi çekici bir konu olmaya devam ediyor (Cuevas ve Gill, 2016; Güney ve İmamoğlu, 2024). Roma kültürü "popüler kültür" ve "yüksek kültür" olarak ikiye ayrılıyordu. Muhtemelen Yunanlılarda da bu ayırım vardı. Komedi trajediden daha popülerdi. Bu, Helenistik dönemde "yeni" komedinin yükselişinde ve hiciv komedisinden durumsal komediye geçişte görülüyor. Plautus'un komedileri çoktur. Roma tiyatrosunu Yunan tiyatrosundan ayıran şey, oyunların tiyatroyla bulanıklaştırılmasıdır. Bu da daha fazla fiziksel aksiyon ve "özel efektler" sunar. Bu, modern tiyatro ve sinemadaki küçük elit yapımlar ile geniş popüler yapımlar arasındaki farkı yansıtıyor. Roma amfiteyatrolarında sahnelenen üç ana etkinlik hayvan avı, mahkûm infazları ve gladyatör dövüşleridir. Roma İmparatorluğu çevresindeki yaklaşık 200 amfiteyatroda kanlı oyunlar düzenlenmiştir (URL-2).

GELİŞME VE SONUÇ

Roma'da Pagan, ludi ve Munera

İlk gladyatör müsabakalarından önce bile cenaze törenleri sırasında düşmanlara karşı uygulanan şiddet Roma'da alışlagelmiş gibi görünüyordu ve bu tür katliamlara karşı çıkmak ya da kısıtlamak şöyle dursun, pagan dini görevi bunu gerektiriyormuş gibi görünüyordu. Bu tür olaylara munera veya bireylerin ölümleri onurlandırmak ve topluma fayda sağlamak için yerine getirdiği "görevler" adı veriliyordu. Çok daha sonra, cumhuriyetin sonlarına doğru, gladyatör dövüşleri cenazelerle olan ilişkisini yitirdi

ve iudi veya "oyunlar" olarak anılmaya başlandı. Cenaze töreninin şehrin dini sınırlarının dışında olması gerektiğinden, cenaze törenlerinden kurtulduktan sonra oyunlar şehre taşınabiliyordu (URL-2).

Roma'da oyunların amaçları imparatorlara göre değişiklik gösteriyordu: Dövüş ve öldürmeyi içeren oyunlar Roma'da 500 yılı aşkın süredir yapılmıyordu ancak oyunların amaçları ve prosedürleri her zaman aynı değildi (İmamoğlu ve Koca, 2024). Roma, fakir ve sade bir cumhuriyetten imparatorluğa sahip zengin bir cumhuriyete, cumhuriyetten de tek adam tarafından yönetilen prenslik ve imparatorluğa dönüşürken, oyunlar da değişti ve imparatorlar birbirlerinden çok farklı oldukları için, "imparatorların" ne yaptığı ya da yapmadığı hakkında geniş kapsamlı ifadeler okuduğumuzda şüpheli olmalıyız. İmparator Tiberius oyunları kısıtlarken, Commodus oyunları teşvik etti ve hatta bizzat arenada dövüşecek kadar ileri gitti. İmparator Caligula, bir adamı amfiteyatrodaki koltuğundan sürükletti ve onu eğitilmiş gladyatörlerle dövüşmeye zorladı. Herkesi şaşırtacak şekilde ikisini yendi ama Caligula daha sonra onun idam edilmesini emretti. İmparator Claudius genel olarak benzer ahlaksızlıklardan sorumluydu, ancak farklı imparatorların farklı uygulamaları vardı (URL-2).

Oyunlar, Sezar'ın Faaliyetleri ve Amaçları

Tahmin edilebileceği gibi Julius Caesar bu fırsatı değerlendirdi ve iki farklı durumda oyunlara geniş çapta mali destek sağladı. Oyunlarını ölü akrabalarına karşı bir görev olarak meşrulaştırıyordu, ancak oyunlar bir iyilik teklifinin işaretini taşıyordu. İlk oyunlarında babası öleli yirmi yıl olmuştu; ikincisinde ise kızı öleli sekiz yıl olmuştu, yani her iki durumda da oyunlar aslında bir cenaze törenine yönelik değildi. Babası için yaptırdığı oyunlarda gümüş zırhlar giymiş 320 çift gladyatörün dövüşmesini sağladı ve etkinliği büyük bir ihtişamla çevreledi. Kızı için yapılan oyunlar ise şehre daha da büyük bir hediye paketinin parçasıydı. Sezar ayrıca büyük asker ve denizci gruplarının hem karada hem de suda yaptığı savaşlara sponsor oldu. İkincisi için Roma şehir merkezinde bir göl inşa etti, iki büyük gemi filosunu silahlandırdı ve onları savaşa soktu. Kara savaşında her iki tarafta 500 piyade, 20 fil ve 30 atlı vardı. Avcılarla vahşi hayvanlar arasındaki savaşları da ihmal etmedi. Sezar'ın durumunda elbette gladyatör dövüşleri Roma halkının desteğini kazanmaya yönelik çok daha büyük bir projenin parçasıydı. Oyunların Sezar ve diğer güçlü kişiler tarafından siyasi amaçla kullanıldığını anlamak senatörler için zor değildi ve bu yüzden bunu kontrol etmeye çalıştılar. Örneğin, göreve aday olduktan sonraki iki yıl içinde oyunlara sponsor olmayı yasaklayan kampanya reform yasaları çıkardılar ve tek bir kişinin sahip olabileceği gladyatörlerin sayısını sınırlandırdılar. Ancak yasaları çıkarmak onları uygulamak anlamına gelmiyordu ve bireylerin bu denli güçlenerek senatonun gücüne denk hale gelmesi ise cumhuriyetin sonunun sinyalleriydi (URL-2).

Roma İmparatorluğunda Yunan Sporu

Zahra Newby ve Sofie Remijsen'in yakın zamanda yaptığı iki çalışma, MS 200 ile 500 yılları arasında Roma İmparatorluğu'ndaki Yunan atletizmini araştırdı. Yunan spor etkinliklerinin, Antakya gibi çok çeşitli mekânlarda ve yeni oyunların sponsorluklarla birlikte Akdeniz'e yayıldığını buldular. Araştırmacılar, Yunan sporları ile karşılaştırıldığında Romalıların aynı tür sportif antrenmanı benimsediğini ve aynı tür sportif gösterilere ev sahipliği yaptığını yazıyor. Her iki yazar da Yunan kültürünün atletizmi toplumun ve özdeşleşmenin merkezine yerleştirdiğine değinirken, Romalıların sporu rahatlamak ve eğlenmek için yapılan keyifli bir aktivite olarak görüyorlardı. Romalıların, yurttaşlık erdemlerine ve toplumsal ahlaka daha az dayalı, daha çok eğlenceye yönelik kendi spor gelenekleri vardı.

Antik Dövüş Yarışmaları

Hiç şüphe yok ki insanlar kayıtlı tarihten çok önce dövüş yarışmalarına katılıyorlardı, ancak ilk örnekleri Mezopotamya'da yaklaşık MÖ 2100'de ortaya çıktı. Yunanlılar yaklaşık 1400 yıl sonra boks ve güreş sporuna başlamışlardır. Seyircilerin sıkılması üzerine MÖ 688'de Olimpiyat Oyunları'na pankreas yarışı da eklendi. Bu, tekmelemeye ve boğulmaya izin veren ve yalnızca dövüşçülerden biri teslim olduğunda veya öldüğünde sona eren çok şiddetli ve kanlı bir yarışmaydı. Yarışmacıların pek çoğu teslim olmanın onursuzluğuna karşı ölümü tercih etti. Roma kan sporlarının başlangıcını pankreas sporunda görüyoruz (Koca ve İmamoğlu, 2024; Taylor, 2024).

Gladyatör oyunları Romalılardan önce de vardı: Arkeolojik ve edebi kanıtlar, Roma'dan öncekilerin ve komşu halkların, gladyatör oyunlarını Romalılardan çok önce sahnelediklerini gösteriyor. Başlangıçta bu oyunlar, bazen cinayet veya insan kurban etme vesilesi olan cenazelerle ilişkilendirilirdi. Bu kanıt, Romalılar tarafından çok iyi bilinen, yas tutma, öldürme, oyunlar ve ölümlere karşı borçlu olunan dini görevlerin birleşimini gösteren büyük destansı öykülerle genel olarak uyumludur. Homeros'un İlyada'sının 23. kitabında Asil, sevgili arkadaşı Patroclus'un cenaze töreni kapsamında on iki genç Truva atını kurban eder ve ardından onun onuruna sportif yarışmalar düzenler. Virgil'in Aeneid kitabının 10. bölümünde, Pallas'ın cenazesinde, bir mahkûm dindar Aeneas'ın dizlerini yakalar ve merhamet için yalvarır, ancak Roma'nın atalarının kurucusu boynunu geriye doğru bükerek ve kılıcını kabzasına kadar kalbine doğru saplar. Yedi genç daha onunla birlikte kurban edilir ve genç adamın kanı daha sonra Pallas'ın cenaze ateşine serpilir (URL-2).

Gladyatör Oyunları Nedir?

Gladyatör oyunları, arenada düzenlenen ve halka açık bir gösteri olarak sunulan bir Roma kan sporuydu. Eğitimli ve profesyonel gladyatörler arenada birbirleriyle ölümüne dövüşürlerdi. Oyunlar, aralarından ayrılanların ruhlarını onurlandırmak amacıyla ölümlerin silahlı savaşçılarla birlikte uğurlandığı bir cenaze töreni olarak başladı. Bu, kan sunmanın ölümlerin ruhlarını memnun ettiğine inanıldığı için oyunun neden ölümle bittiğini açıklıyor. Ancak oyunlar yıllar geçtikçe siyasi bir boyut kazandı ve çok geçmeden ölümleri değil, yaşayanları onurlandırmanın bir yolu haline geldi. (https://penelope.uchicago.edu/~grout/encyclopaedia_romana/gladiators/gladiators.html)

Julius Caesar 320 çift gladyatörün katıldığı gladyatör oyunlarına ev sahipliği yaparak babasının ölümünü anmıştır. Kızı Julia doğum sırasında öldüğünde oyunlar düzenlemiş, hatta kendi askerlerini arenada katletmiştir ve gücünü daha fazla oyuna ev sahipliği yaparak bir kez daha göstermiştir (Narsaria, 2023). Gladyatörler ise Antik Roma'da arenada birbirleriyle ve hatta egzotik hayvanlarla ölümüne dövüşen profesyonel savaşçılardı. Bazı savaşçılar, ayrıldıkları için tanrılara haraç sundular. Daha sonra savaş esirleri, köleler ve suçlular, halka açık bir infaz biçimi olarak kan sporuna katılmaya zorlandı. Kazanın ve yaşayın, kaybederseniz ölürsünüz. Terhis edilmiş askerler, sosyal dışlanmışlar ve hatta kadınlar gibi özgür erkekler bile gladyatör oldu. Roma aynı zamanda arenada kraliyet kavgalarına da tanık oldu. Tek gladyatör insanlar değildi. Arenadaki egzotik hayvanlar genellikle sıradan erkeklerden daha popülerdi. Bazı savaşçılar, zenginlerin popülerliği ve himayesine kapıldı. Üç öğün yemek ve tıbbi bakım değerli bir avantaj olarak görülmüştür. Peki profesyonel bir gladyatör neden bu şekilde ölmeyi seçsin ki? Romalılar ölümlülüğün son derece farkındaydı. Onlara ölümden korkmamaları ve ölüm şeklini seçmeye önem vermeleri öğretildi. Antik Roma'da ölüm oranı yüksekti, bu nedenle açlıktan veya hastalıktan ölmek yerine gladyatör olarak ölmek çok daha çekiciydi. Dövüşte kazanmak hem üst hem de alt sınıflar için büyük bir sosyal

prestij meselesiydi, dolayısıyla her iki durumda da kazan-kazan durumu olarak kabul ediliyordu (Narsaria,2023). İmparatorlar döneminde oyunlar, ölen bir aile üyesini onurlandırmak için yapılan özel bir görev değil, bir kamu kurumu haline geldi ve görkemleri arttı. Gladyatörler buna göre değişti. Başlangıçta bunlar tutsaklardı ya da özel olarak seçilmiş mahkumlardı ancak eğitilmiş ve ücretli profesyoneller haline geldiler ve iyi savaşırlarsa hediyelerle ve hatta özgürlüklerle ödüllendirildiler. Bazıları İmparatorluğun büyük bir kısmına yayılan bir üne kavuştu. Şaşırtıcı bir şekilde, bazı özgür insanlar gladyatör olmak için gönüllü oldular. Bu, diğer kanıtlarla birlikte, gladyatörlerin ölüm oranının zamanla azaldığı görüşünü desteklemektedir (URL-2).

Ölüm Seyirciyi Nasıl Eğlendirdi?

Gladyatörlerin hayatlarını mümkün olan en korkunç şekilde ortaya koymalarını izlemek, kültürel seçkinler ve sıradan kitleler için eğlenceliydi. Neden? Yabancıların hayatları Romalılar için önemli değildi. Savaşçıların çoğu ya mahkûm ya da suçlu olduğundan neredeyse insan sayılmıyorlardı. Tarihçiler Roma kan sporlarının halk arasında dostluğu teşvik etmeye yardımcı olduğuna inanıyor. Aynı zamanda, acımasız cinayetler halk arasında korkunun yayılmasına yardımcı olacak ve İmparator'a asla karşı gelmemeleri konusunda bir uyarı olacaktı. Bu aynı zamanda, kaybeden gladyatörün hayatının bağışlanıp bağışlanmaması gerektiğini başparmak hareketleriyle işaret edecek olan seyircilere de bir miktar güç sağlıyordu. Dünyanın farklı yerlerinden egzotik hayvanların getirilmesi de kitleleri eğlendirdi. Araştırmaya göre spor müsabakalarını izlemek rahatlatıcı olabilir. Bu sadece sporcular için değil, seyirciler için de adrenalin dolu bir etkinlik. Seyirciler genellikle bireysel olarak bir sporcu veya takımla özdeşleşirler. Daha büyük ve heyecanlı bir grubun parçası olmak duyguyu daha da yukarıya taşıyan bir etkidir. Sporcuların arenada kazanması veya kaybetmesi seyircilerin duygusal uyarılmalarıyla bağlantılıdır; bu, bugün de aşına olduğumuz bir olgudur. Roma kan sporu hem üst hem de alt sınıfların ilgisini çekiyordu. Üst sınıflar için bu, korkuyu uyandırmanın ve kontrolü yoğunlaştırmanın bir yoluydu. Alt sınıflar için, sosyal merdivenin en altında olmalarına rağmen en azından spor uğruna öldürülen suçlulardan daha iyi oldukları hissiyatı veriyordu. Roma gladyatör oyunları tüm sosyal sınıfları bir araya getiren ve ülkede tuhaf bir birlik ruhunu besleyen tuhaf bir olay olarak hizmet etti (Narsaria,2023).

Romalılar Neden Bu Kadar Şiddetli Oyunlardan Hoşlanırdı?

Pek çok Roma imparatorunun şiddetli bir damarı vardı. İmparator Caligula kıskandığı gladyatörleri bitirmek ya da yok etmek için onları dövüş çukuruna gönderirdi. Kendisi de bir zamanlar gladyatör olan İmparator Commodus ise arenada bacıklarını kaybeden insanları birbirine bağlayarak vücutlarından dev bir yılan görüntüsü oluşturmuş ve daha sonra kendi eğlencesi için onları vurmuştu. Bir gladyatör etkinliği düzenlemek, Roma imparatorları için bir zenginlik ve gösteriş belirtisiydi. Titus, MS 80 yılında Koleyum'un açılış gününde öldürülmek üzere beş bin vahşi hayvan getirtmişti. Titus ayrıca kendini eğlendirmek için fiziksel engelli saygın ev sahiplerini seçerek komik düellolar düzenlerdi. Saldırganlık, hakimiyet ve boyun eğme döngüsünün sürdürülmesinde önemli görülürdü. Tüm türler gibi insanlar da kendi topraklarını korumak ve çevreden sınırlı kaynaklar elde etmek için saldırganlaşabilir. Toplamlar ritüelleştirildiği süreçte genelde saldırganlığı kabul eder. Peki Romalılar ölümü neden bir spor olarak sevsinler ki? Cevap güç, dostluk, yüksek ölüm oranı, prestij ve sosyal düzen arasındaki karmaşık karşılıklı ilişkide yatmaktadır. Gladyatör oyunları sırasında sergilendiği kadar olmasa da günümüz sporlarında hâlâ saldırganlık belirtileri görmekteyiz. Sporda saldırganlığın ilginç yanı öngörülebilir olmasıdır. Tahmin edilebilirlik unsuru veya spordaki şiddetin

boyutu, sporu toplum açısından kabul edilebilir kılmaktadır. Bir futbolcu sahada rakibine vuramaz, yoksa hakem ona kırmızı kart verir. Bizi anarşiden koruyacak bazı öngörülebilir kurallar vardır. Bir gladyatör de rakibini ancak kurallara göre ve arenada öldürebilirdi. Ne kadar şiddetli olursa olsun ritüelleştirilmiş saldırganlık spor olarak görülürdü (Narsaria,2023).

Spor Arenaları ve Amfiteatro Düzenlemeleri

Geleneksel düzende arka tarafta oyunlara, gösterilere, müzisyenlere vs. sahne olacak bir platform yer alıyordu. Bunun önünde yarım daire şeklinde ana alan yer alıyordu. Yüzeyi kalın bir kum tabakasıydı. Bu, yarışmacılara daha iyi kavrama olanağı sağlıyordu ve bir günlük eğlenceden sonra içine işlemiş olan tüm kanla birlikte çıkarılması kolay oluyordu. Arenanın üç tarafında sıralar halinde düzenlenmiş basamakların bulunduğu eğimli bir kıyı vardı. Burası seyircilerin oturma alanıydı (Romano,2024). MÖ 3. yüzyılda zengin Romalılar, yakın zamanda ölen birinin onuruna düzenlenen cenaze oyunlarına katılmak üzere gladyatörler tutmaya başladı. Çok geçmeden bu özel işler kamuoyunun dikkatini çekti ve gösterilerin büyük kalabalığa sahnelenmesi için arenalar inşa edildi. Eğlencelerin zirveye ulaştığı dönemde Roma İmparatorluğunun dört bir yanına dağılmış 230'dan fazla stadyum vardı. Çoğu gladyatör köleydi ve onları öldürülebilecekleri bir yarışmaya katılmaya teşvik eden şey, eğer başarılı olurlarsa özgürlüklerine kavuşacakları vaadiydi. Esaretten kurtulmak için genellikle en az 15 kavgadan sağ çıkmaları gerekiyordu. Diğer savaşçılar, halka açık alanda idam edilmek ya da gladyatör dövüşünde şansınızı denemek gibi bir seçenek sunulan suçlulardı. Bazen özgür bir adam, ailesini borçtan kurtarmanın bir yolu olarak gladyatörlerin saflarına katılırdı. Daha sonra emekli askerler ve diğer gönüllüler, sunulan büyük mali ödüllerin etkisiyle arenalara çıktı. Savaşçılara olan talebi karşılamak için ludus adı verilen gladyatör okulları açıldı. Dövüşçülerin sahibi için bu okullar, bir turnuva düzenlemek isteyen herkese gladyatör tedarik edebilmeleri konusunda rahatça pazarlık yapabilecekleri bir imkân sağlıyordu. Gladyatörler çeşitli silahlarla savaştı. Bazıları farklı uzunluklarda kılıçlar kullanıyordu, bazıları ise mızrakları tercih ediyordu. Her zaman popüler olan üç uçlu mızrak ve ağ dövüşçüleri okçularla denk tutulabilir. Kesinlikle gladyatörler ölümüne savaştı ve kayıtlar bu savaşlarda tahminen 400.000 kişinin öldürüldüğünü gösteriyor (Bu sayı gladyatörler ve idam edilen suçluların birleşimi olabilir). Her beş ila on kavgadan birinin savaşçılardan birinin ölümüyle sonuçlandığı söylenebilir. Tarih koleksiyonu şunları belirtiyor: Çoğu tarihçiye göre, tipik bir gladyatörün kariyeri birkaç ay, hatta birkaç yıl sürdü. Çoğu 20'li yaşlarının ortasında öldü (Taylor, 2024).

Roma Oyunlarının Oynanma Mekanları

Roma oyunları uzun yıllar çok hızlı kurulabilen ve hareket ettirilebilen ahşap sahnelerde oynanırdı. Pompey, Roma'da ilk kalıcı tiyatroyu MÖ 55'te inşa ettirdi. Bu en az üç yüzyıl öncesindeki tiyatro gösterilerinin muazzam popüleritesi göz önüne alındığında biraz geç bir tarihti. Pompey Tiyatrosu'nun 8.000'den fazla kişiyi ağırladığı biliniyordu ve bu sayı cinsiyet açısından eşit değildi. Roma tiyatrosu eğlenceyi saf gösteriye dönüştürerek topluma ayna tuttu. En büyük tiyatrolar dans, şarkı söyleme, gladyatör etkinlikleri, hayvan avları ve hatta deniz savaşları ile abartılı gösteriler içindi. Daha küçük tiyatrolar ciddi oyunlar içindi ve yalnızca en eğitimli seçkinler bu modası geçmiş eğlence biçimiyle ilgileniyordu.

Ön Elemeler

Ana etkinliklerden önce 'ısınma' sanatçıları vardı. Amfitiyatroda tipik bir gün, kalabalığı eğlendiren, boş bir koltuk bulan ve çoğu zaman atıştırmalıklarını ve içeceklerini taşıyan akrobatlar veya sirk sanatçılarıyla başlardı. Gösterinin bir sonraki bölümü iştahı kabartmak için biraz daha şiddetli olan bir veya daha fazla boks maçı, horoz dövüşü veya hayvan yemleme gösterilerinden oluşurdu. Roma dönemindeki boks, bugün gördüğümüz sıkı kontrol edilen müsabakalara hiç benzemiyordu. Katılımcılar ellerine ve ön kollarına metal çiviler yerleştirilmiş uzun deri bir kayış takarlardı. Rakibe nereden vurulacağına dair herhangi bir tur veya kural yoktu. Dışlık veya herhangi bir koruma yoktu. Dövüşler, boksörlerden biri bilincini kaybedene, ölene ya da teslim olma hareketiyle kolunu kaldırına kadar devam etmiştir. Boyun eğmek, bol miktarda kan görmeye gelen kalabalığın gözünde bir korkaklık eylemi olarak görülürdü. Kalabalık, kolunu kaldırdığında sık sık elindeki her şeyi arenaya fırlatıyordu. Romalılar 'oyunlarında' bile zaferin öldürmeyle alınması gerektiğine inanıyorlardı. Yani iki dövüşçü de ya da en azından biri bu kadar çok insanın önünde itibarını kaybetmektense büyük olasılıkla kalıcı yaralanma veya ölümle sonuçlanacak olmasına rağmen kendisini sonuna kadar savaşmak zorunda hissederdi (Romano,2024).

Romalılar Neden Ölümü Bir Spor Olarak Seviyordu?

Romalılar da şiddet içeren sporlardan, bizim bugün hoş görmediğimiz ve/veya hoş görmediğimiz birçok nedenden dolayı hoşlanıyorlardı. Roma gladyatör oyunlarında oyunun kuralları ve o dönemde Romalıların sahip olduğu kültür ve değerler nedeniyle ölüm vardı. Şiddet ve zevk paradoksu, insan toplumu ve yazılı tarih kadar eskiye dayanır. Tarih öncesi dönemden ve Roma gladyatör oyunlarından günümüzün video oyunlarına ve güreş sporlarına kadar, şiddetin alt akıntısı sabit kalıyor. Squid Game'in Netflix'te 2021'in en çok izlenen dizisi haline gelmesi şaşırtıcı değildir. Tıpkı Roma kan sporu gibi bu dizi de oyunu kaybettiğinizde ölümü bir ceza olarak gösteren hastalıklı bir hayranlık üzerine tasarlandı. Antik gladyatör oyunlarında gerçekten büyüleyici olan şey, olayların zenginliği ve ölçeğidir. Romalılar muhteşem bir amfitiyatro olan Kolezyumu inşa ettiler ve burayı bu kötü şöhretli kan sporunu sahnelemek için kullandılar. Romalıların can sıkıntısını hafifletmenin yolu, 60.000'den fazla seyircinin bir insanın öldürülmesini izleyeceği Kolezyumu ziyaret etmektir (Narsaria,2023).

Suçluların İnfazı

İster inanın ister inanmayın, Romalılar aslında idamı halka açık bir oyuna dönüştürdüler. 'İmparatorluk otoritesini baltalayanlar' olarak görülen Hristiyanlar da dahil olmak üzere devlete karşı suç işleyenler korkunç bir ölümle karşı karşıya kaldı. Ya bir kazığa bağlanacaklar ya da açlıktan ölmek üzere olan kızgın bir vahşi hayvanın serbest bırakılacağı arenaya silahsız atılacaklardı. Kalabalık, kanlı olayı önceden tahmin ederek öne doğru eğiliyor ve hayvan insanı parçalara ayırırken, iç organlar sökülüp kumun üzerine saçılırken sevinç içinde çığlık atıyorlardı. Her şey bittiğinde oturup maçın en iyi kısımlarını tartışırken bir sonraki etkinliği beklerlerdi (Romano,2024). Popüler bir infaz şekli biri kılıçla, diğeri silahsız olmak üzere iki mahkûmun zorla arenaya getirilmesiydi. Kılıç ustası rakibini kovalayıp öldürdükten sonra silahı bir sonraki mahkûma teslim ederdi. Ayakta kalan son kişi bir gladyatör tarafından öldürülürdü (Taylor,2024).

Arenalarda Çok Sayıda İnsan veya Hayvan Öldürüldü

Augustus'un 41 yıllık iktidarı boyunca düzenlediği oyunlarda 10.000 adam dövüşmüş ve 3.500 hayvan öldürülmüştür (Augustus, 2004). Traian'ın oyunlarında sadece 107 yılında

10.000 erkek savaşmış ve 11.000 hayvan katledilmiştir (Grant, 1982). Yaklaşık 400 yıl boyunca sadece Kolezyum'da 700.000 kişi katledildi. 700 yıl boyunca tüm imparatorluğun arenalarında milyonlarca insan ve milyonlarca hayvan öldürüldü. Hayvanlarla (venationes) kovalamacalar muhteşem, mükemmel ve devasa bir bağlamda gerçekleştirildi. Bilinen dünyanın her yerinden egzotik hayvanlar ithal edildi ve katledildi. İnsanlar boğalarla aslanların, fillerle gergedanların, leoparlarla kurtların birbirleriyle nasıl savaşıp parçalandıklarını izlemekten keyif aldılar. Bazen atlı olsun ya da olmasın yüz kadar asker 300 aslan ya da 400 ayıya karşı savaşıyordu. Bazı savaşçılar (venatores) tek başına ya da küçük gruplar halinde çeşitli canavarlara karşı savaştı. Ad bestias olarak anılan bu mahkûmiyet şekli, senatörler, devlet görevlileri ve askerlerden oluşan eyalet seçkinlerine ait olmayan suçlular için standart bir mahkûmiyet idi. Seçkinler kılıçla idam edilme ayrıcalığına sahipti. İhanet eden, çalan, tecavüz eden, baştan çıkaran özel kişiler, her zaman ağır suçlarla suçlanmayan, ancak sıklıkla olağan veya hafif suçlarla suçlanan kişiler, canavarlar tarafından parçalanıp yenmek üzere arenalara atılmakla karşı karşıya kaldılar (Wiedemann, 2001). Avcılar ve vahşi hayvanlar arasındaki kavgalar farklı hayvan türleri arasındaki kavgalar ve en önemlisi, farklı türde silahlara sahip insanlar arasındaki kavgalar, dövüşlerin cazibesinin büyük bir parçasıydı. "gladyatör" kelimesi "kılıç ustası" anlamına gelir, çünkü "gladius" Latince Romalı askerler tarafından kullanılan kısa kılıç anlamına gelir, ancak kılıçtan başka bir silahla silahlanmış olsalar bile eğitilmiş tüm savaşçılara gladyatör denirdi (URL-2). İnsanlar, çarmıha gerilmiş insanların nasıl parçalandığını ve hayvanlar tarafından yenildiğini ya da çıplak kızların ve kadınların kazığa bağlanarak nasıl parçalara ayrıldığını görmekten keyif alıyordu. O dönemlerde çizilmiş olan resimler, boğaların üzerinde oturan ve bağlanan çıplak kadınların boğaların boyunlarından nasıl sökülüp leoparlar tarafından atlanarak öldürüldüğünü gösteriyor (Baker 2004). Bir kazığa bağlanan suçlular, tek bir vuruşla veya bir canavarın ısırmasıyla hızla öldürülürlerse şanslı olabilirlerdi. Ya da suçlular kurlsız ve hayatta kalma şansı olmadan birbirlerini öldürmek zorunda kaldılar. Suçlular genellikle iki gruba ayrılıyordu ve arena yüzlerce cesetle dolana kadar birbirlerini öldürmek zorunda kalıyorlardı. Gösteri, erkek ya da kadın olsun son suçlu ölmeden önce bitmezdi. Ateş ve kılıçla bu tür kavgalara başlamaya zorlandılar ve kaçma şansları yoktu. Suçluların bu tür infaz biçimleri seyirciler tarafından çok seviliyordu ve özellikle öğlen aralarında oynanan oyunların düzenli bir parçasıydı. Gladyatörler genellikle belirli bir okula mensup olan ve editörlerin elinde bulunan eğitilmiş savaşçılardı. Gladyatörlerin yaklaşık %60'ı savaş esirleri veya kölelerdi, %40'ı ise ücretli savaşçılar veya cesur adamlardı. Ancak birinci yüzyılın sonundan itibaren gladyatörlerin büyük bir kısmı köle değil özgür kişilerdi (Junkelmann, 2000). Hatta senatörler, şövalyeler, birçok imparator ve birçok kadın arenada savaştı. Nero, Titus, Hadrianus, Caligula, Commodus ve diğer imparatorlar 50.000 kişinin önünde arenada dövüşmeyi severdi; Commodus arenada 1.000 kez dövüştü. Gladyatörlerin çoğu, kariyerlerinin ilk ayları veya yıllarında, birkaç dövüşten sonra öldürüldü, ancak bazıları hayatta kalmayı başardı ve birkaç yıl süren savaştan sonra serbest bırakıldı (Nyary 1982; Oesterdiekhoff, 2009).

Küçük Gladyatörler Ortaya Çıkıyor

Herkesin görmeye geldiği gladyatör müsabakaları başlamadan önce, yetişen gladyatörler ile yaban domuzu ve kurt gibi vahşi hayvanlar arasında müsabakalar yapılıyordu. Hangi taraf kazanırsa kazansın, ölümcül darbe vurulduğunda muazzam bir onay uğultusu duyulacaktı. Bundan sonra kazanan (eğer insansa) seyircilerin önünde eğilir ve arenadan ayrılırdı. Kaybeden kişinin cesedi daha sonra kaldırılacak ve arena bir sonraki maç için hazırlanacaktı (Romano, 2024).

Gladyatör Gladyatöre Karşı Ölümüne Mücadele

Çoğunun yaşam süresi çok kısa olduğu için kimse gladyatör olmayı seçmezdi. Gladyatörler köleler, suçlular ve savaş esirleri arasından seçiliyordu. Bu onların şöhret ve tanınma için tek gerçek şanslarıydı. Arenada erkekler kadar kadınların da dövüştüğünden şüpheleniliyordu ve 2000 yılında Londra Müzesi bunun gerçekleştiğine dair kanıt sağladı. Bir gladyatörün mezar alanındaki kalıntılar oraya bir kadın cesedinin bazı eşyalarıyla birlikte gömüldüğünü gösterdi. Savaşta yarışmacılar özel zırh giyerlerdi. Kask, yüz maskesi, vücut zırhı ve kalkan temel savunma araçlarıydı. Silah ise kişisel bir seçim olurdu. Hızlı saldırılar için bir kılıç ve hançer; stratejik saldırılar için bir ağ ve üç uçlu mızrak kullanılırdı. Ağ, ya rakibi devre dışı bırakmak için fırlatılır ya da kılıcını dolaştırıp rakibin elinden almak için kullanılırdı. Üç dişli mızrak, rakip kendisini veya silahını ağdan kurtarmaya çalışırken öldürücü bir darbe indirmek için kullanılırdı. Savaşlar ölümüne yapılıyordu ve teslim olmak pek popüler olmasa da bir kolun kaldırılmasıyla işaret ediliyordu. Bir gladyatör yere sabitlendiğinde, etkinliğe katılan önde gelen bir şahsın başparmak yukarı veya aşağı işaretinin, kaybeden kişinin kaderini belirlediğine dair yaygın bir inanış vardır. Durumun böyle olduğu çok şüphelidir ve genel olarak, rakiplerden biri ölümcül şekilde yaralanana kadar savaşın devam ettiği düşünülür. Yarışmalar pek hoş bir görüntü değildi. Gladyatörler birbirlerini kesip biçerek vücutlarının veya uzuvlarının bazı kısımlarını sakatlayacak ciddi yaralar açarlardı. Her vuruş seyircilerin ayağa kalkmasına ve savaşçılara cesaret veren bağırma seslerine neden olurdu. Dövüş ne kadar uzun sürerse, bundan o kadar hoşlandılar. Bunu takip eden mücadelelerde, bir gladyatörün kötü bir şekilde sakatlanması kaçınılmazdı kumun üzerinde belki de yakınlarda parçalanmış bir el ya da ön kol yatıyor olurdu. Geriye kalan gladyatör diğerinin etrafında daireler çizip bağırarak ve el sallayarak kan için uluyan ve öldürülmesini bekleyen kalabalığı çılgına çeviriyordu. Son perdede galip gladyatör rakibine yaklaşacak; bitkin, kana bulanmış, parçalanmış bedeninin üzerinde duracak ve ölümcül darbeyi indirecekti. Bu noktada seyirciler çığlıklar atarak ve bağırarak tam bir coşkuya kapılacaklar ve bazıları heyecandan bayılacaktı. Savaşın kazanılmasıyla galip gelen, kalabalığın övgüsünün tadını çıkaracak ve başka bir gün savaşmak için arenadan ayrılacaktı (Romano, 2024).

Gladyatör Grupları

Bazen iki gladyatör ya da bazı gladyatör grupları savaşırdı. Bir gladyatör dövüş sırasında öldürülme de dengesini kaybedip yaralanarak yere düştüğünde ve dövüşten vazgeçtiğinde, kazanan gladyatörün rakibini öldürüp öldürmeyeceğine düzenleyici karar verirdi. Pek çok editör, yaralar veya yorgunluk nedeniyle mücadeleyi bırakan tüm aşağı seviyedeki savaşçıların öldürülmesinden gurur duyuyordu. Ancak genellikle editör, kararı, aşağılık gladyatörün yaşamı ya da ölümü hakkında alkışlarla karar verebilecek olan kalabalığa verirdi. Yalnızca sert dövüşen ve cesur, kalitesiz dövüşçüler, editörün ve kalabalığın onların ölümünü erteleme şansına sahipti. Çoğu durumda, mücadeleden vazgeçen veya savaşı kaybeden zayıf veya yavaş savaşçılar, hayal kırıklığına uğramış ve öfkeli kalabalık onların ölmesini talep ettiğinden, kendi ölümlerini tasavvur etmek zorunda kaldılar. Kalabalık tüm gladyatörlerin tereddüt etmeden ve reddetmeden ölmesini bekliyordu (Baker 2004; Oesterdiekhoff, 2009).

Gladyatörlerin Ölümünden Kurtulabilme Durumu

Yaralı bir gladyatör devam edemeyecek durumdayken “Editör” adı verilen bir hakemin kararına uymak zorunda kalırdı. Editör genellikle birçok savaştan sağ çıkmış yaşlı bir savaşçıydı. Yaralı dövüşçünün cesur ve yetenekli olduğuna karar verirse hayatını bağışlıyor, değilse de idam cezası derhal infaz ediliyordu. Mahkûm edilen gladyatörün merhamet dilemeden kaderini kabul etmesi bekleniyordu. Eğer imparator orada

bulunuyorsa sonuca karar verecek kişi oydu. Karar "parmak çevirme" anlamına gelen bir hareketle verilirdi. Bunun yukarı mı, aşağı mı yoksa yanlara mı olduğu belli değildir. Her halükarda, editörün veya imparatorun kararını etkileyen şey genellikle kalabalığın ulumasıydı. Ancak yıllar geçtikçe, savaşçıların sahibi olan kişiler beslenme ve eğitim masrafları nedeniyle sahip oldukları eşyaların daha azının ölmesine dikkat ettiler. Kurallar vardı ve yıllar içinde daha yaygın hale gelen bir tanesi de rakibin ölümcül bir yara almasını önlemektir. Bu noktada hile ve sahte ölümler devreye sokulmuştu. Bu, hayranların kendilerini dolandırılmış hissetmesine neden oldu ve tüm gösterinin itibarını zedeledi. 1976 tarihli televizyon draması I.Claudius'ta Sezar Augustus'un karısı Livia Drussilla, gladyatörlere dövüşten önce pansuman yaptırır (Taylor, 2024).

Vahşi Canavar Dövüşleri

1895'te Henryk Sienkiewicz, Quo Vadis adlı romanını yayınladı ve halkın zihninde, Roma'daki Kolezyum'da Hristiyanları yiyen aç aslanların imajını sabitledi. İmparator Nero ve diğerleri Hristiyanlara zulmettiler ama onların amfitiyatrolarda canlı canlı aslanlara yem edildiklerine dair net bir kanıt yoktur. Ceylanlar yem edildirdi evet ama Hristiyanlar o kadar değil görüşü hakimdir. Romalıların, suçlulara uygulanan ve muhtemelen Hristiyanları da kapsayan, "canavarlara mahkûm" anlamına gelen, Damnatio ad Bestias adında bir eğlencesi vardı. Öğle yemeğinde yapılıyordu (belki de iştahı açmak için?) ve aileler katılmaya teşvik ediliyordu. Ölüme mahkûm edilenler çıplak soyulurdu ve arenaya itilirdi. Daha sonra ayı ve büyük kedi türünden hayvanlar, mahkûmları kovalayıp yemeleri için serbest bırakılırdı. Bu, elbette mahkûm edilenler dışında, kamuya açık infazın en popüler biçimi haline gelmişti. İnfazlar genellikle sabahki vahşi hayvan avı gösterisinin ardından yapılıyordu. Kalabalığın insan cinayetlerine ısınmasını sağlayacak bir şey olarak görülürdü. Venationes adı verilen bu savaşlar, hayvanlara karşı hayvan kavgalarının yanı sıra hayvana karşı insan avcı savaşlarını da içeriyordu. Bazen rakamlar şaşırtıcıydı. Metropolitan Müzesi bize şunları söylüyor: "Roma'daki Kolezyum'un açılışını kutlamak için düzenlenen oyunlar sırasında, Flavius imparatoru Titus'un (MS 79-81) düzenlediği gösteri 100 gün sürdü. Titus'un MS 80 veya 81'deki oyunlarında bir rapor 9.000 hayvanın yok edildiğini söylüyor; diğeri 5.000 diyor. Her iki durumda da, bu oyun seti Bronx Hayvanat Bahçesi'nin toplam nüfusundan çok daha fazla hayvanı yok etti. Trajan'ın oyunlarının daha da yüksek sayıda, 11.000 hayvan ölümüyle sonuçlandığı bildirildi. Kolezyum inşa edilmeden önce hüküm süren Augustus, kısa otobiyografisinde yirmi altı kez av düzenlediğini söyler ve bu avlarda yaklaşık 3.5000 vahşi Afrika hayvanının öldürüldüğüyle övünür. Sonuç olarak, 500 yıl süren bu tür avlardan sonra, türlerin tamamı artık kendi doğal ortamlarında bulunmuyordu. Su aygırı Nubia'da, filler Kuzey Afrika'da ve aslanlar Asur'da kaybolmuştu (URL-2). Bazen Kolezyum sular altında kaldı ve deniz savaşları yeniden yaşandı. Sığ taslak gemiler yüzdürüldü, bazıları profesyonel askerler taşıyordu, diğerleri ise yetersiz beslenen ve yetersiz donanıma sahip suçlular tarafından yönetiliyordu. Trajan (MS 98-117), Daçyalılara karşı kazandığı zaferi kutlamak için 120 gün süren oyunlar düzenleyerek bu rekoru aştı ve bu süre zarfında arenada yaklaşık 11.000 hayvan öldürüldü. İmparator Commodus (180'den 192'ye kadar hüküm sürdü) kötü bir kişiydi. Cüceler ve engelli insanlar gibi özenle seçilmiş, tehdit oluşturmeyen rakiplere karşı gladyatör olarak sık sık arenaya çıktı. Ayrıca vahşi hayvanları öldürme konusundaki hünerini göstermeyi de seviyordu; yine de pençeleri veya dişleri olan herhangi bir hayvan yerine zebra gibi hayvanları avlamayı tercih etti. Kendini tanrı ilan etti ama megalomanyak aşırılıkları onun çöküşüne yol açtı. Komplocular onu 31 yaşındayken küvette boğdurmışlardı (Taylor, 2024).

Tarihin En Tehlikeli Sporu Gladyatörler Gösterileri

Herkesin bildiği gibi antik Roma'da arenaya giren gladyatörler imparatorun karşısına çıkar ve "Biz ölmek üzere olanlar sizi selamlıyoruz" diye bağırırlardı. Yenilen savaşçıların kaderleri, kalabalığın olumlu ya da olumsuz tepkisiyle ya da imparatorun kendisi tarafından belirlenirdi. Hollandalı tarihçi Fik Meijer gladyatörlerde pek de öyle olmadığını söylüyor. Ölümsüz selamı verenler gladyatörler değil, Fucino Gölü'nde İmparator Claudius tarafından düzenlenen ve Suetonius tarafından anlatılan sahte bir deniz savaşına katılmak üzere olan 9.000 mahkûmdu. Rakiplerini yenip hayatta kalmayı bekleyen gladyatörler için bu duygu hiçbir anlam ifade etmiyordu. "başparmakların çevrilmesi" sinyali belirsizliğini koruyor. Tarihçiler bu hareketin neye benzediğini tam olarak bilmiyorlar. Amsterdam Üniversitesi'nde antik tarih profesörü ve 'İmparatorlar Yataktaki Ölmez' kitabının yazarı Meijer, bu takdire şayan küçük çalışmasında okuyucuların gladyatörler hakkında bilmek istediklerini tam olarak anlıyor ve onların her sorusunu önceden tahmin ediyor. Gladyatörlerin kim olduğunu, nasıl eğitildiklerini, nasıl beslendiklerini ve maaş aldıkları, hangi silahları kullandıkları ve arenada dövüşün hangi kurallara tâbi olduğunu açıklıyor. Bir bölümde Roma Kolezyum'unda tam günlük bir program yeniden kurgulanıyor ve bonus olarak Meijer, Hollywood'un Roma'nın en önemli yapılarının lezzetini ve dönem ayrıntılarını ne kadar iyi yakaladığını görmek için "Spartacus" ve daha yeni olan "Gladyatör" adlı iki filme bakıyor. Kolezyum ve imparatorluk genelindeki yüzlerce küçük amfitiyatroyla ilgili ayrıntılı, teatral olarak üretilen eğlencelerde Romalılar MS birinci ve ikinci yüzyıllarda en parlak dönemini yaşadı, ancak bundan önceki yüzyıllarda gladyatörler, cenaze törenleri sırasında göğüs göğse dövüşe katılmışlardı. Meijer, bunu yaparak, "Roma'yı büyük yapan erdemleri, ölen kişinin yaşamı boyunca gösterdiği erdemleri, güç, cesaret ve kararlılığı" örneklediklerini yazıyor. Zamanla, giderek daha ayrıntılı hale gelen özel ayinler, imparatorların prestijini artırmayı amaçlayan cömert halka açık gösterilere dönüştü. Spor, yöneticilerle, sabit bir programla ve gladyatörlerin sunulan bir düzine kadar silah uzmanlığından birinde uzmanlık geliştirdikleri eğitim merkezleriyle profesyonelleşti. Augustus döneminde oyunlar daha önce görülmemiş bir çeşitliliğe ve ihtişama kavuştu. Siyasi vasiyetinde ve özel vasiyetinde, düzenlediği sekiz gladyatör müsabakasında 10.000 erkeğin ölümüne dövüştüğüyle övünüyor. Gladyatör çelişkili bir figürdü. Sosyal olarak küçümsenen bir dışlanmış kişiydi, ancak çoğu gladyatörün sergilediği savaşçı kuralları ve gözü kara cesaret, onları bir anlamda ideal Romalılar yaptı. Askere alınanlar genellikle savaş esirleri veya suçlanan kölelerdi; ancak para ödülü beklentisinin cezbediği eski askerler veya arenanın cazibesinden etkilenen soylu Romalılar, genellikle gladyatör olarak savaşmak için sözleşmeler imzalıyorlardı. Gladyatörlerin halkın hayal gücünü etkilemesi şaşırtıcı değildi. Onlar ünlülerdi; genç kadınlar gladyatör okullarının duvarlarına aşk dolu grafitiler bıraktılar. Ancak şöhretin ağır bir bedeli vardı. Meijer, yılda iki veya üç kez dövüşen gladyatörlerin çoğunun muhtemelen 20 ila 30 yaşları arasında, adlarına göre 5 ila 34 dövüşle öldüğünü tahmin etti. "spor" korkunç derecede acımasızdı ve birçok gladyatör, özellikle de vahşi hayvanlarla mücadele etmekle görevlendirilmiş olanlar, arenaya korku ve titremeyle bakıyordu. Tarihçilerin gladyatör dövüşleri hakkında çok az spesifik bilgisi vardır. Yine de Meijer, şiirlerden parçalar, tarihi pasajlar, mozaikler, heykeller ve cenaze yazıtlarına dayanarak Kolezyum'un vahşi heyecanını uyandırmayı başarıyor. Bildiğimiz birkaç şey: Kirk Douglas, Spartacus'ta üç uçlu mızraklı ve ağırlı bir gladyatörle karşı karşıya gelmemeliydi, çünkü bu tür bir dövüş bir 60 yıl daha ortaya çıkmayacaktı. Russell Crowe, Roma döneminde Gladyatör'de olduğu gibi bir gladyatörle bir kaplanla aynı anda savaşmazdı. En barbar haliyle Roma'da bile bir insanı canavarların önüne atmanın bir doğru, bir de yanlış yolu vardı (Grimes, 2005).

Gladyatörler ve Acımasızlık

Tüm gladyatör dövüşleri ölüm riskini beraberinde getirirdi ama iyi ve cesaretle savaşımlar, kaybetmeler bile kurtulabilirdi. Yenilgiye uğramış bir gladyatörün hayatını bağışlamanın, Romalıların savaşta dayanıklılık ve cesarete olan hayranlığını gösterdiğini söylemek gerekir, ancak modern kaynaklar, gladyatörlerin eğitiminin ve bakımının pahalı olduğunu, dolayısıyla onları öldürmemek için ekonomik bir neden olduğunu vurgulama eğilimindedir. Dövüşlerin yanı sıra, oyunlar genellikle mahkûmların, bazen çok sayıda ve tarif edilemeyecek kadar acımasız ve aşağılayıcı şekillerde infaz edilmesini de içeriyordu. Bunlar kavga değil katliamdı. İnançlarına sıkı sıkıya bağlı olan Hristiyanlar bu kategoriye ait olabilir; ancak mevcut bilim, şehitlerin Kolezyum'da düzenli olarak idam edildiği yönündeki geleneksel iddiaya şüpheyi yaklaşıyor. Öte yandan Tacitus, yıllıklar kitabının 15. bölümünde Nero'nun Roma'nın bir başka eğlence parkında Hristiyanlara karşı uyguladığı acımasız muamelenin unutulmaz bir resmini veriyor. Gladyatör oyunlarının arkasında uzun ve karmaşık bir tarih vardır. Barışa ve sükunete alışmış pastoral bir toplum tarafından birdenbire hayal edilmediler. Hem Roma hem de komşuları her zaman savaşa hazırlanıyorlardı ve öyle olmak zorundaydılar (URL-2).

Livy, Roma'da Hayatta Kalan İlk Gladyatör Dövüşü Raporunu Yazdı

Bu raporda, bir aristokratın oğullarının, Birinci Pön Savaşı başlarken MÖ 264'te babalarının cenazesinde kavgalar düzenlediklerinden bahsediliyor. Üç çift gladyatör ölümüne savaştı. Diğer raporlar, bu tür oyunların hem ölçek hem de sıklık açısından yavaş ama istikrarlı bir şekilde arttığını öne sürüyor. Oyunlar daha popüler hale geldikçe ve güçlü ve hırslı erkekler için yeni fırsatlar ortaya çıktıkça, oyunlara sponsor olmak, istekli bir adayın Roma halkı üzerinde büyük bir izlenim bırakmasının bir yolu haline geldi (URL-2).

Martial ve Tertillianus

En iyi Romalı yazarların hiçbiri oyunlara odaklanmış bir çalışma yazmadı. Plutarch, Cicero, Tacitus, Seneca, Suetonius, Livy ve diğerlerinin hepsi oyunlar hakkında önemli yorumlarda bulunuyorlar, bu yüzden kesinlikle onlardan bahsetmekten çekinmiyorlardı, ancak yorumları kısa ve az idi: Bunlar bize sadece parçalı bir resim veriyorlar. Sanat ve arkeoloji gibi edebi olmayan kaynaklar ve gladyatörlerin mezarlıklarına bırakılanlar gibi yazıtlar da boşlukları doldurmaya yardımcı oluyor. İki eski eser bu kuralın istisnası gibi görünüyor. Bunlardan birinin yazarı, en bariz hedefi Kolezyum'un açılışı için ev sahipliği yaptıkları oyunlar nedeniyle İmparator Titus ve Domitian'ı pohpohlamak olan şair Martial'dır. Diğerisi ise, gladyatör oyunları, tiyatro ve at yarışları gibi her türlü gösterinin sunduğu zevkler de dahil olmak üzere, Hristiyanları zevkin tehlikeleri konusunda uyararak her şeyden önce ruhları kurtarmaya çalışan Tertullianus'tur. Martial'ın coşkulu övgüsü ile Tertullianus'un suçlaması arasındaki zıtlığı görmek göz açıncıdır; bu bize Hristiyan ahlakının pagan selefinden ne kadar farklı olduğuna dair bir başka güzel gösterge verir. Ancak yazarların hiçbiri bu oyunların kesin bir tanımını ve analizini yapmamıştır (URL-2).

Mozaikler

Geriye kalan sanat eserleri arasında gladyatörlerin ve hayvanların mücadelelerinin unutulmaz temsillerini sunan büyük mozaikler yer alıyor. Bunların en iyilerinden biri Roma'daki bir müze olan Borghese galerisinde bir diğeri ziyaretçileri Sicilya'nın merkezinde izole bir villa olan Piazza Armerina'dadır. Buradaki mozaikler aynı zamanda

hayvanları vahşi doğada yakalayıp daha sonra sağlıklı bir şekilde Roma'ya nakletmenin lojistik zorluklarına da dikkat çekiyor. Gladyatörlerle ilgili şaşırtıcı derecede yüksek sayıdaki yazıtlar bir başka antik bilgi kaynağıdır, ancak bunlar sistematik bir tarih oluşturmaz. Son olarak Roma İmparatorluğu çevresindeki amfitiyatroların raporları ve fiziki kalıntıları vardır (URL-2).

Amfitiyatrolarda Programlar

Amfitiyatroda sıradan bir günün ana etkinlikleri arasında sabahları hayvan avı, öğle saatlerinde mahkumların infazı ve öğleden sonraları gladyatör dövüşleri yer alıyordu. Benzer şiddet içeren daha az sıklıkta görülen olaylar arasında, çeşitli mekanlarda düzenlenen, büyük gruplar arasındaki kara veya deniz savaşları vardı. İmparator Domitian arena zemininin altına hayvan ağılları inşa ettikten sonra Kolezyum'un deniz savaşları nedeniyle sular altında kalmamasını mümkün kıldı (URL-2).

Gladyatörler Roma İmparatorluğu'nun Süper Starlarıydı

Gladyatör oyunları, anlamsız kan dökülmesinin ötesinde, organize sporlardı. Gladyatörlere birinci sınıf sporcular muamelesi yapıldı, üstün diyetler ve tıbbi bakım uygulandı. Gladyatörlere karbonhidrat ağırlıklı bir diyet uygulandı çünkü vücut yağları onları kesik yaralarından koruyordu (Brinkhof, 2021).

Eğitimcilerin Gladyatör Dövüşlerini Küçümsemesi

Pek çok eğitilmiş Romalı, gladyatör oyunlarını küçümsedi ve bunun haklı bir nedeni vardı. Oyunlar sadist ve aşırıydı; hem sağlıklı erkeklerin hem de egzotik hayvanların anlamsızca katledilmesini teşvik ediyordu. En düşük ortak paydanın en kötü içgüdülerini besliyorlardı ve atletizm ya da -Jüpiter yasaklasın- sanattan çok savaşa benziyorlardı. Tarihçi Michael Poliakoff (1987) "Antik Dünyada Dövüş Sporları: Rekabet, Şiddet ve Kültür" adlı kitabında gladyatör oyunlarını hariç tuttu. Ve Poliakoff rakibini öldürmek veya etkisiz hale getirmek ve mümkün olan her şekilde kendini kurtarmak için savaşan bir gladyatörün bir sporcu olmadığını, ancak bir tür savaş ya da gösteri şeklinde faaliyet yapan kişi olduğunu belirtmiştir. Filozof Seneca gladyatör okullarından sorumlu zengin iş adamlarından "ölümün aracıları" olarak söz ediyor. Ayrıca Kolezyum'u bir hapisane olarak tanımlıyor ve bir gün seyircilerin, bir gladyatörün sahaya çıkarken başını arabanın parmaklıkları arasına sokarak beklenmedik bir şekilde intihar etmesini izlediğini hatırlatıyor. Romalıların hayvanları öldürmek için yeni ve yaratıcı yöntemler geliştirdikleri korkunç Venationes (hayvanlarla mücadele) olayları Poliakoff'un iddiasını güçlendiriyor. İmparator Trajan 120 gün süren bir Venatio düzenledi ve 11.000 hayvanın öldürülmesine tanık oldu. Filozof kral Marcus Aurelius'un oğlu Commodus deve kuşlarının kafasını kesmek için hilal şeklinde okları kullandı kanlı ayrıntılara rağmen, akademisyenler gladyatör oyunlarının neden kelimenin çağdaş anlamıyla bir spor olarak görülmesi gerektiğine dair oldukça ikna edici argümanlar sunabilirler ve sunmuşlardır da. Gladyatörlerin çoğu köle olsa da, bu köleler yıllarını gladyatör okullarında ve eğitim kamplarında geçirdiler ve burada zanaatlarını mükemmelleştirmeyi öğrendiler. Üstelik oyunların kendileri de Poliakoff'un inandığı gibi herkes için özgür olan bir şeydi ve sadece hayat için mücadele değildi. Romalı yazar Gaius Petronius'a atfedilen bir roman olan Satyricon'da karakterlerden biri, görmeye geldiği gladyatörlerin birbirleri ile nasıl savaşılacağını bildiklerinden söz ediyor (Brinkhof, 2021).

Gladıyatör okulunda gladyatörler kendi silah sınıflarındaki insanlarla savaşmak üzere eğitiliyorlardı (URL-1)

Bazı idealleştirilmiş sanatlara rağmen çoğu gladyatör muhtemelen oldukça tıbbı oldu(URL-1)

Gladıyatörler öldürdükleri şeylerle değil, diğer savaşçıları bağışladıkları veya kurtardıkları zamanlarla övünürlerdi (URL-1)

Tarihçi MJ Carter'in "Gladıyatör dövüşleri adlı makalesinde belirttiği gibi, gladyatörlerin "kendilerine öğretildiği şekilde savaşmaları bekleniyordu, çünkü gladyatör organizasyonu ve eğitimi silahlanma türüne özeldi." Küçük hançerler ve büyük kalkanlarla silahlanmış gladyatörler olan Secutore'lar, diğer Secutor'larla savaşmak için eğitilirken, ağır zırhlı ve miğferli, küçük, yuvarlak, içbükey bir kalkan, bir mızrak kullanan gladyatörler olan Hoplomachi, diğer Hoplomachi'lerle savaşmak için eğitildi. Bu, eşleşmelerin eşit olmasını sağladı; bir secutor'u bir hoplomachus'la karşı karşıya getirmek, bir voleybolcunun bir basketbol oyuncusuyla rekabetini izlemek gibi olurdu.

Antik Dünyanın Pop Yıldızları

Gladıyatörler Roma'nın sosyal hiyerarşisinin en altında yer alırken, aralarındaki en iyilere bugün profesyonel sporcularla aynı şekilde davranıldı. Gladıyatörlerin biyolojik ve maddi kalıntılarını inceleyerek yaşam tarzlarını öğrenen arkeolog Karl Grossschmidt, bir adım daha ileri giderek onlardan "antik çağın pop yıldızları" olarak söz etti. Evet, gladyatörlük mesleği tehlikeliydi ama aynı zamanda birçok faydası da vardı. Roma vatandaşlarının çoğu hastalıktan ölürken, gladyatörlerin çoğu mükemmel bir sağlıkla yaşıyordu. Üstün tıbbi bakımları, sebzeler, fasulye, arpa, baklagiller veya kemikli et suyundan elde edilen kalsiyum takviyesinden oluşan doyurucu bir diyetle tamamlandı (Brinkhof, 2021).

Çok fazla hayvansal veya bitkisel protein olmasa da, bol miktarda karbonhidrat tüketmek bilinçli bir karardı. Gladıyatörler için kas yapısı yağdan daha az önemliydi. Andrew Curry'i "Gladıyatör diyeti" başlıklı makalesinde şöyle açıklıyor: "Yağ yastığı, sizi kesik yaralardan korur ve kavga sırasında sinirleri ve kan damarlarını korur." (Curry, 2008). Modern ünlüler gibi, ölen gladyatörler de başarılarını ve niteliklerini anlatan övgü dolu lakaplar aldılar. Gladıyatör oyunlarının sportmenlik niteliğine işaret eden bu lakaplar, öldürme sayısı gibi şeyleri nadiren içeriyordu. Bunun yerine gladyatörlerin diğer savaşçıları ölümden koruduğu veya kurtardığı durumlardan bahsettiler.

Kolezyum'un Farklı Bir Yüzü

Kadınların kamusal yaşamdan men edildiği bir dönemde Kolezyum, Roma'da kadınların erkeklerle birlikte göründükleri az sayıdaki yerden biriydi. Romalı tarihçiler, Domitian'ın yanı sıra Nero'nun yönetimi altında yaşayan birçok kadın gladyatörden bahseder ve şair Juvenal, kadınları eğitmekle övünen, MS 2. yüzyıldan kalma bir gladyatör okulundan bahseder. Gladıyatör oyunları hem pleblerin hem de asilzadelerin ilgisini çekti. Roma'nın seçkinleri gölgede ve özellikle sıcak günlerde üzerlerine su serpen mekanizmaların altında ön sırada oturuyorlardı. Kolezyum'a

sadece eğlence için değil, aynı zamanda iş yapmak, siyasi çabaları için destek toplamak ve hatta kendilerini Roma erdemi konusunda eğitmek için de geliyorlardı. Grosschmidt, gladyatör oyunlarının erkeklik, disiplin ve ölüm karşısında teslim olmayı reddetme de dahil olmak üzere antik Roma'yı bir süper güce dönüştüren tüm nitelikleri gösterdiğini söylüyor. Seneca yazılı olarak bilge adamı gladyatörle karşılaştırdı çünkü her iki adam da duygularını nasıl kontrol edeceğini biliyor ve zor zamanlarda aklı başında kalmayı biliyor. Pierra Cagniat'ın "Filozof ve Gladyatörler" adlı makalesinde belirttiği gibi, "'Roma oyunları', diğer tüm kurumlardan daha fazla, (Seneca'ya) ahlaki ve felsefi öğretilerini açıklama fırsatı verdi." Gladyatörleri birbirini parçalayan vahşi hayvanlar olarak değil, her vatandaşın örnek almaya çalışması gereken cesur ve asil savaşçılar olarak görüyordu (Brinkhof, 2021).

Roma'da Sportif Oyunlarda Dini Unsurların Yerini Başka Unsurlara Bırakması

Oyunların dini unsuru yerini başka amaçlara bırakmaya başlamıştı. Roma genişledikçe askeri komutanların başarısı fethedilen uluslardan büyük zenginlik getirdi. Bu zenginlik, zengin bir seçkinler grubu ve Roma lejyonlarının yönetiminde başarılı olan askeri komutanlar tarafından kontrol ediliyordu. Ancak el koydukları servetin bir kısmı da büyük bir propaganda aracı olarak kullanıldı. Bu durum giderek büyüyen bir imparatorluk üzerindeki gücünü ve egemenliğini gösteriyor. Romalı liderler, muhteşem gösteriler ve oyunlar için cömertçe para ödeyerek, kalabalığın işbirliği ve siyasi desteği karşılığında hem imparatorluğun hem de kendilerinin imajlarını yaratmayı başardılar. Askeri başarı, geri dönen zenginlik akışı ve sayıları giderek artan gösteriler ve savurgan oyunlar arasındaki bu ilişki, sıkı bir şekilde birbirine bağlı hale geldi. Başlangıçta oyunlar politikacılar ve siyasi gruplar tarafından destekleniyordu. İmparatorlar sonunda Augustus'tan Principate'e kadar "organizasyon ve sirklerin" çoğunu tekeline aldılar.

Resim 1. Bu fotoğraflar Delphi'deki stadyum ve tiyatroya ait. Bu kült merkezi, her dört yılda bir Olimpiyatlarla birlikte Apollon onuruna düzenlenen Pan-Helen Pythian oyunlarına sponsorluk yapıyordu. Bu kalıntılar Delphi'de özellikle Romalılar döneminde sadece sportif değil, aynı zamanda tiyatro gösterilerinin de kanıtını veriyor. Burada sadece Yunan ve Roma oyunları değil, aynı zamanda Gladyatörler ve Bestiari'nin ustalıkları da sergilendi.

Resim 2. Bu iki görüntü, Fransa'nın Nîmes kentindeki ve İtalya'daki Verona'daki Roma arenaları veya amfityatrolarına aittir. Nîmes arenası modern boğa güreşlerine ve diğer etkinliklere ev sahipliği yaptı.

Oyunların Sonu

Arenalardaki kan gölü, Roma İmparatorluğu'nun gerilemeye başlamasına kadar 700 yıl boyunca devam etti. Arenalarda yaşanan aşırı katliamın maliyetini artık devlet karşılayamazdı. Hristiyan kilisesi ilk imparatorluk dönüşümünü Konstantin'de buldu; MS 325'te gladyatör dövüşlerini yasakladı. Hayvanların avlanması ve öldürülmesi birkaç yüz yıl daha devam etti ve sonunda sona erdi. Bugün birçok yerde devam eden boğa güreşlerini, köpek ve horoz dövüşlerini saymazsanız durum böyledir (Taylor, 2024). MÖ 73'te Spartacus'un önderlik ettiği köle isyanı, bir gladyatör okulunda patlak verdiğinden, Geç Cumhuriyet'teki gladyatör dövüşlerinin ve köleliğin artan kapsamının dolaylı bir ölçüsünü verir. Bu dramatik isyan, sadece gladyatörleri değil, her türden köleyi

içeriyordu ve Stanley Kubrick'in filmi ve Arthur Koestler'in romanının da gösterdiği gibi, modern zamanlarda baskıya karşı direnişi onurlandırmak için kullanıldı. Gladyatörlerin sayısının ve tanınmış dövüş yeteneklerinin bir başka işareti de Geç Cumhuriyet'teki güçlü adamların, gladyatörleri yalnızca halka açık sergilemek için değil, aynı zamanda kendi özel ordularında koruma veya asker olarak hizmet etmek için işe almalarıdır. Kolezyum'da çok sayıda ölüm yaşandı. Yaklaşık 400 yıl boyunca eğlence amaçlı kullanılmış (tabii ki çoğunlukla kavgalar) ve bu süre zarfında bu amfi tiyatronun duvarları içinde 400.000 kişinin öldüğü tahmin edilmektedir. Bu, yalnızca Colosseum'da yılda yaklaşık 1000 ölüme denk geliyor (Curtin, 2020). Maç günleri öğle saatlerinde, Roma amfitiyatroları suçluların cezalandırılacağı halka açık alanlar olarak kullanılıyordu. Cezalar bazen korkunçtu; savunmasız kurbanları parçalamak ve yutmak için vahşi hayvanların kullanılması da dahil. Ayılar yaygın infaz ajanlarıydı, ancak boğalar, domuzlar ve büyük kediler de kullanıldı. Martial, bu kurbanların suçluluğunu vurguluyor ancak bir tanesi hakkında "ezilmiş uzuvlarının titrediğini, her yerinden kan aktığını" söyleyerek çekiciliği artırdığını düşünüyor gibi görünüyor. Bu tür cezaları daha da gösteri haline getirmek için Romalılar bazen antik mitolojideki şiddet içeren sahneleri yeniden canlandırdı. Bunlardan Martial, Prometheus'tan (iç organları bir yırtıcı kuş tarafından ziyafet çekilen), Orpheus'tan (Trakyalı Maenadlar tarafından parçalara ayrılan) ve Pasiphae'den (bir boğanın cinsel saldırısına uğrayan) bahseder. Dünyanın en tanınmış dövüş bilimcisi Harvard'dan Katherine Coleman, bu hikayeleri büyük bir ciddiyetle ele alıyor, onlardan "ölümcül sessiz sinemalar" olarak söz ediyor ve bunları ayrıntılı olarak araştırıyor (URL-2).

Sonuç

Antik Roma'da arenalarda oyunlar genellikle şiddet içerdiğinden dolayı onların spora kanı bulaştıran toplum olduğu algısını ortaya çıkarmıştır. Gladyatör dövüşleri veya oyunları son derece organize olarak yapılmışlardı ve çok da popüler idiler. Neredeyse her gün düzenlenen bu gösterilerin binlerce seyircisi olurdu ve arenada bulunanların birbirlerini öldürmesini büyük bir coşkuyla seyrederdiler. Gladyatörler çok iyi eğitilmişlerdi. Gladyatörler "nasıl öleceklerini" öğrenmek zorundaydılar ve bunun için okullar açılmıştı. Hayvanlar da öldüler veya öldürüldüler. Bazen hayvanlar insanları öldürüyordu. Yüksek miktarda ölümler yaşanmıştı. Çoğunlukla dışlanmış insanlar, suçlular veya üst sınıfların küçümsediği kişiler bu acımasız oyunların kurbanları oldular. Günümüzde de şiddet ve saldırganlık içeren sporlar olsa bile bu spor dallarında katı kurallar uygulanarak şiddetin dozu ve sınırları belirlenmiştir. Karşılaşmalarda hakemler bulunur ve bu sınırları ihlal edenler cezalandırılır. Toplumlar genelde bu şekilde kurallarla sınırlandırılmış ve ritüelleştirilmiş şiddeti ve saldırganlığı spor olarak görür ve kabul ederler.

Kısaltmalar / Abbreviations

MÖ Milattan Önce

MS Milattan Sonra

Beyanlar / Declarations

Etik Onay ve Katılım Onayı / Ethics approval and consent to participate

Bu çalışmanın hazırlanma ve yazım sürecinde "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş olup; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazara aittir.

In the preparation and writing process of this study, scientific, ethical, and citation principles outlined in the "Directive on Scientific Research and Publication Ethics of Higher Education Institutions" have been strictly followed. No falsification has been made on the collected data, and this study has not been submitted to any other academic

publication medium for evaluation. The author assumes full responsibility for any potential violations related to the article.

Veri Ve Materyal Erişilebilirliği / Availability of data and material

Bu çalışmanın bulgularını destekleyen veriler, makul talepler üzerine sorumlu yazardan temin edilebilir. Veri seti yalnızca akademik amaçlar için erişilebilir olacak ve verilerin herhangi bir kullanımı, orijinal çalışmayı referans gösterecek ve katılımcıların gizliliğini koruyacaktır.

The data that support the findings of this study are available from the corresponding author upon reasonable request. The dataset will be accessible only for academic purposes, and any use of the data will recognize the original study and maintain the confidentiality of the participants.

Çıkar Çatışması / Competing interests

Yazarlar, bu makalede sunulan çalışmayı etkileyebilecek herhangi bir çıkar çatışması veya kişisel ilişkiye sahip olmadıklarını beyan etmektedirler.

The authors declare that they have no known competing financial interests or personal relationships that could have appeared to influence the work reported in this paper.

Fon Desteği / Funding

Bu çalışma, kamu, ticari veya kar amacı gütmeyen sektörlerden herhangi bir özel fonlama desteği almamıştır / This study did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Yazar Katkıları / Author contributions

Çalışmanın tasarımı ve planlanması: E.D., O.İ.; Veri toplama, analiz ve yorumlama: O.İ., E.D.; Makalenin hazırlanması: O.İ., E.D.; Veri düzenleme, yöntem geliştirme, yazım – özgün taslak, yazım – gözden geçirme ve düzenleme: O.İ., E.D.; Tüm yazarlar, makalenin temel noktalarını eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmiş ve son halini onaylamıştır

The study's design and planning: E.D., O.İ.; Data collection, analysis, and interpretation: O.İ., E.D.; Manuscript preparation: O.İ., E.D.; Data organization, method development, writing – original draft, writing – review, and editing: O.İ., E.D.; All authors have critically evaluated the key aspects of the manuscript and approved its final version.

Teşekkür / Acknowledgements

No-None

APA Citation

Doğan, E., & İmamoğlu, O. (2025, February). Deaths in arena games and amphitheater spaces in the Roman Empire. *International Journal of Health, Exercise, and Sport Sciences (IJOSS)*, 2(1), 77-87. ISSN: 3023-8382.

MLA Citation (9th Edition)

Doğan, Erol, and Osman İmamoğlu. "Deaths in Arena Games and Amphitheater Spaces in the Roman Empire." *International Journal of Health, Exercise, and Sport Sciences (IJOSS)*, vol. 2, no. 1, Feb. 2025, pp. 77-87. ISSN: 3023-8382.

ISO 690 Citation

DOĞAN, Erol and İMAMOĞLU, Osman. Deaths in Arena Games and Amphitheater Spaces in the Roman Empire. *International Journal of Health, Exercise, and Sport Sciences (IJOSS)* [online]. February 2025, vol. 2, no. 1, pp. 77-87. ISSN: 3023-8382.

Vancouver Citation

Doğan E, İmamoğlu O. Deaths in arena games and amphitheater spaces in the Roman Empire. *Int J Health Exerc Sport Sci*. 2025 Feb;2(1):77-87. ISSN: 3023-8382.

References / Kaynaklar

- Augustus. (2004). *Res gestae* (pp. 26-28). Stuttgart: Reclam.
- Baker, A. (2004). *Gladiatoren: Kampfspiele auf Leben und Tod*. Hamburg: Nikol Verlag. (Original work published 2000 as *The Gladiator*, London: Eburg Press)
- Grant, M. (1982). *Die Gladiatoren*. Stuttgart: Klett Verlag. (Original work published in English as *The Gladiators*, New York: Penguin Books)
- Junkelmann, M. (2000). *Das Spiel mit dem Tod. So kämpften Roms Gladiatoren*. Mainz: Tessloff.
- Wiedemann, T. (2001). *Kaiser und Gladiatoren: Die Macht der Spiele im antiken Rom*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft. (Original work published 1995 as *Emperors and Gladiators*, Florence: Routledge).
- İmamoğlu, O., & Koca, F. (2024). Antik Akdeniz medeniyetlerinde bazı görsellere göre sporların doğuşu ve gelişimi. In H. Çolak & Y. Yağız (Eds.), *Spor bilimlerinde yeni çalışmalar* (pp. 50-65). Duvar Yayınları.
- Koca, F., & İmamoğlu, O. (2024). Roma dönemi Antalya yazıtlarına göre güreş sporunun önemi. In H. Çolak & Y. Yağız (Eds.), *Spor bilimlerinde yeni çalışmalar* (pp. 66-77). Duvar Yayınları.
- Curry, A. (2008). The gladiator diet. *Archaeology*, 61(6), 28-30. <https://www.jstor.org/stable/41780423>
- Güney, G., & İmamoğlu, O. (2024). Sports investigation of the fights of kings with lions in the ancient period. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 1(2), 283-297. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10897974>
- Oesterdiekhoff, G. W. (2009). The arena games in the Roman Empire: A contribution to the explanation of the history of morals and humanity. *Nar. umjet.*, 4(1), 177-202.

- Brinkhof, T. (2021). Gladiators were the superstars of the Roman Empire. *Big Think*. <https://bigthink.com/the-past/gladiator-empire-war-sport/>
- Cuevas, Z., & Gill, C. (2016). 11 facts you may not have known about Roman gladiators. *Oxford University Press Blog*. <https://blog.oup.com/2016/09/roman-gladiators-facts/>
- Curtin, E. (2020). 7 blood-soaked facts about the Colosseum. *Dark Rome*. <https://darkrome.com/blog/Rome/7-bloody-colosseum-facts>
- Grimes, W. (2005, December 14). The gladiators: History's most dangerous sport. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2005/12/14/style/the-gladiators-historys-most-dangerous-sport.html>
- Narsaria, A. (2023). Why did Romans enjoy death as a sport? *ScienceABC*. <https://www.scienceabc.com/social-science/why-did-romans-enjoy-death-as-a-sport.html>
- Romano, B. (2024). Blood sports in the arena. *Roman Britain*. https://www.romanobritain.org/2-arl_life/arl_blood_sports_in_arena.php
- Taylor, R. (2024). Roman blood sports. *Owlcation*. <https://owlcation.com/humanities/roman-blood-sports>
- Wikipedia. (2024, April 29). *Atellan Farce*. https://en.wikipedia.org/wiki/Atellan_Farce
- [Podcast] (2024, April 29). *The Bloody "Games" of the Roman Amphitheaters*. (URL-2).com/podcast/episode-14-the-bloody-games-of-the-roman-amphitheaters

Publishers' Note

IJOSS remains neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.